

ב"ה

עזמק הפשט עיונים ברצ"י

פ' ויקרא

על פי 'לקוטי שיחות' כרך י"ב

להערות, הארות ו'הקדשות'
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
אנא לפנות לדוא"ל
rizs@neto.bezeqint.net

או לטלפון

08-6882799 / 050-4125205

© כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

א

על הפסוק "אדם כי יקריב מכם" (א),
(ב) מקשה רש"י: "אדם למה נאמר" ? /
במפרשים ביארו את הקושיא: למה נאמר
"אדם", לשון המורה על ישראל בלבד -
ולא נאמר "איש", לשון הכוללת גם נכרים?
/ מהלך זה אינו מתאים ב"פשוטו של
מקרא", ונראה לפרש כוונת רש"י כפשוטה,
שתיבת "אדם" נראית מיותרת / ביאור
הלימוד מתיבת "מכם" - למעט נכרים

ב

"מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל,
שהכל היה שלו, אף אתם לא תקריבו
מן הגזל" (רש"י א, ב) - דיוק לשון רש"י
שלא נקט כהתנחומא אלא כהמדרש רבה
/ במדרשי חז"ל מצינו שאדם הראשון
הקריב קרבן, אך ב"פשוטו של מקרא" אין
ראיה לכך / ביאור פעולת ה"קנין" שעשה
אדם הראשון כדי שכל העולם יהיה שלו



”דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי
יִקְרִיב מִכֶּם קֶרֶבֶן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבְּקָר וּמִן
הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קֶרְבָּנְכֶם” (א, ב)

-רש"י-

אדם כי יקריב מכם - כשיקריב, בקרבנות
נדבה דיבר הענין.

אדם - למה נאמר; מה אדם הראשון לא
הקריב מן הגזל, שהכל היה שלו, אף אתם
לא תקריבו מן הגזל:

את קושיית רש"י - "אדם למה נאמר"? - פירשו במפרשים כך¹:

בפרשת אמור בא הציווי אודות קרבנות הבאים בנדר ונדבה, שלא יהיו בעלי
מום²; "איש איש מבית ישראל ומן הגר בישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל
נדבותם וגו'". ובסיום הענין נאמר³: "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלקיכם מכל
אלה, כי משחתם בהם מום במ לא ירצו לכם". ומפרש רש"י שם:

1. דברי דוד להט"ז - בשם מהר"ן. הובא בשפתי חכמים על אתר.

2. כב, יח.

3. כב, כה.

"ומיד בן נכר - גוי שהביא קרבן ביד כהן
להקריבו לשמים, לא תקריבו לו בעל
מום .. אבל תמימה תקבלו מהם, לכך
נאמר למעלה 'איש איש', לרבות את
הגוים שנודרים נדרים ונדבות כישראל".

ולכאורה, לימוד זה שלמדים מתיבות "איש איש" - "לרבות את הגוים שנודרים
נדרים ונדבות כישראל", סותר הוא את לשון הכתוב בפרשתנו, בתחילת ספר
הקרבנות: "אדם כי יקריב גו", שהרי ידוע⁴ ש"אתם קרויין אדם" דוקא, היינו בני
ישראל, ואילו אומות העולם אינם נקראים בשם "אדם".

ובשלמא לולי פירוש רש"י, היה אפשר לפרש שהפסוק "אדם כי יקריב" מדבר
בקרבנות חובה, שבהם נתחייבו רק בני ישראל - ואילו בפרשת אמור מדובר בקרבנות
נדבה, שעליהם נאמר "איש איש לרבות את הגוים";

אך רש"י מפרש להדיא: "אדם כי יקריב מכם - כשיקריב, בקרבנות נדבה דיבר
הענין", ומעתה שוב קשה זה שנאמר תואר "אדם", בשעה שלפי דברי רש"י בפרשת
אמור הרי גם אומות העולם "נודרים נדרים ונדבות כישראל"!

וביארנו המפרשים, שזו היא כוונת רש"י בקושייתו כאן - "אדם למה נאמר":

מכיון ש"בקרבנות נדבה דיבר הענין", שבהם שייכים גם אומות העולם, למה נאמר
"אדם" שהוא תואר המורה על בני ישראל בלבד (ולא נאמר "איש", שמתאים גם על
אומות העולם)?⁵

4. יבמות סא, א.

5. בדברי דוד שם דחה קושיא זו, "דאם כן בפרשת תזריע (יג, ב) דכתיב 'אדם כי יהיה בעור בשרו' - מאי קאמרת
ביה?"

אך צ"ע בכוונתו, שהרי דין נגעים הוא אכן רק בבני ישראל ולא בגויים, ואינם דומים לקרבנות נדבה ששייכים בהם
גם אומות העולם.

"אדם" – למעט בהמה

אולם כד דייקת שפיר, נראה שבדרך הפשט - דרכו של רש"י בפירושו, "פשוטו של מקרא" - קושיא מעיקרא ליתא, ולא זו היא כוונת רש"י בקושייתו;

כי, ב"פשוטו של מקרא" לא מצינו שרק בני ישראל קרויים בשם "אדם", ואדרבה: מצינו כמה פעמים בכתוב "אדם" - וכולל מובנו גם גויים.

[ומצינו כן גם כשכתוב "אדם" - סתם. והיינו, שלא רק כשכתוב "האדם" בה"א, שאז גם בדרך ההלכה יש לפרש דקאי על כללות מין האדם⁶, וגם לא רק כשכתוב בניגוד לבהמה, שאז ישנם הסוברים⁷ שקאי על כללות מין האדם (וכמו שכתוב "ואדם אין לעבוד את האדמה"⁸), אלא גם כשכתוב "אדם" באופן סתמי].

ומדויק בפירוש רש"י בפרשת חוקת, ששם נאמר⁹ "כל הנוגע כמת בנפש האדם אשר ימות גו' טמא יהיה" ורש"י מפרש: "מת של נפש האדם, להוציא נפש בהמה"; אמנם על הפסוק¹⁰ "אדם כי ימות באהל", שעליו דרשו חז"ל דקאי דוקא בישראל שקרויים "אדם" ולא בגויים ש"אין קרויין אדם" - אין רש"י מביא בפירושו דרשה זו, והיינו שהוא משאיר את תיבת "אדם" פשוטה כמשמעה, כללות המין האנושי¹¹.

ומעתה אין לפרש קושיית רש"י "אדם למה נאמר" - שהיא מכח ההלכה שגם גויים יכולים להתנדב קרבנות, ולכן קשה הלשון "אדם", כי אליבא דרש"י (בפירושו על התורה) הלשון "אדם" כולל שפיר גם גויים.

6. ראה תוס' יבמות שם ד"ה ואין. וראה אנציקלופדיא תלמודית בערכו.

7. ראה יבמות שם וברש"י. כריתות ו, ב וברש"י.

8. בראשית ב, ה.

9. יט, יג.

10. יט, יד.

11. ורק בפירושו לפרשת מטות (לא, יט) הביא דרשה זו בלשון "שאף לדברי האומרים כו'", והיינו שאינו מוכרח בדרך הפשט. וראה שיחת ש"פ מטו"מ תש"מ.

עדיין לא ידענו!

ובאמת שגם לולי זאת - הרי כללות המהלך אינו מחזור, כי:

מזה גופא שרש"י בפרשת אמור הוצרך לרבות גויים בקרבנות מריבוי מיוחד - "לכך נאמר 'איש איש' לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל" - מובן שמדברי המקרא עד שם לא ידענו עדיין שהגויים יכולים להקריב קרבנות;

ואם כן, איך אפשר לומר שיקשה רש"י כאן על לשון "אדם", מכח ההלכה המרבה גויים להקריב קרבנות - בשעה שהלכה זו מתחדשת רק לקמן בפרשת אמור?!

[לכאורה אפשר היה לומר, דהיא גופא קושיית רש"י: למה באמת המתין הכתוב עד פרשת אמור כדי לרבות גויים בקרבנות? היה לו להתחיל את דיני הקרבנות בלשון "איש כי יקריב" - במקום "אדם" - ואז היינו יודעים מיד שגם גויים בכלל הקרבנות!]

אבל פירוש זה אינו מסתבר, כי:

ראשית כל, הריבוי דגויים בקרבנות שבפרשת אמור אינו מעצם זה שנקט בתבית "איש" - ולא "אדם", אלא מהכפל דוקא ("איש איש").

ויתירה מזו: מזה שרש"י לא כתב את הריבוי דגויים במקומו, על הפסוק "איש איש" גופא, אלא רק בסיום הענין - מובן שגם הכפל ד"איש איש" עדיין אינו מכריח לרבות את הגויים¹²; ורק שמזה שאחר כך מודיע הכתוב שכן נכר אסור להקריב בעל מום, אזי מובן למפרע שהלשון "איש איש" שלפני כן באה לרבות את הגויים.

ובמילא מובן, שגם אם היה כתוב בתחילת ספר ויקרא (לא "אדם כי יקריב", אלא) "איש (איש) כי יקריב" - עדיין לא היתה מזה הוכחה שגם הגויים בכלל קרבנות].

12. והרי בכמה כתובים נאמר הלשון "איש איש", ואין רש"י מפרש הכפל. וראה שיחת ש"פ נשא תשמ"ו.

"מכם" – למה נאמר?

ונראה לפרש, שקושיית רש"י - "אדם למה נאמר" - יש להבינה כפשוטה¹³: הקושיא היא (לא למה נאמר "אדם" ולא "איש", אלא) על עצם זה שאמר הכתוב תיבת "אדם" - שלכאורה מיותר!

ואף שכן דרך הכתובים להקדים תיבת "אדם" - כמו: "אדם כי יהיה בעור בשרו שאת"¹⁴, "אדם כי ימות באהל"¹⁵. ועוד - הרי בכתובים אלו לא נאמר "מכם", ולכן הסגנון מחייב להתחיל בתיבת "אדם";

ובזה שונה הפסוק "אדם כי יקריב", שבו נאמר "(אדם) כי יקריב מכם", ואם כן שפיר מתאים לומר "כי יקריב מכם קרבן" ואין צורך בתיבת "אדם".

אך לפי זה, למה הקשה רש"י "אדם למה נאמר"? היה לו להקשות להיפך - "מכם למה נאמר" (והיינו, שהיה נאמר רק "אדם כי יקריב קרבן")!

וצריך לבאר, שעל תיבת "מכם" לא קשה לרש"י, כי היא באה למעט את הגוים מפרשת הקרבנות - "מכם", מבני ישראל, ולא מן הנכרים (וכאמור, שרק בפרשת אמור התחדש שגויים הם בכלל קרבנות, ואילו בפרשתנו עדיין לא ידענו מזה); ולכן קושייתו היא רק על תיבת "אדם":

זה שנאמר "מכם" - מוכרח הוא, כדי להשמיענו שאין הגויים בכלל "כי יקריב קרבן לה' גו"; ומעתה, לאחר שמוכרח הכתוב בלאו-הכי לנקוט בתיבת "מכם" - שוב אין צורך (לכאורה) בתיבת "אדם", ומתעוררת הקושיא: "אדם למה נאמר"?

13. ראה גם דברי דוד שם.

14. תוריע יג, ב.

15. חוקת יט, יד.

"ריח ניחוח" – דוקא "מכם"

ועדיין אין הענין מחזור:

מכיון שבסופו של דבר מרבה הכתוב (בפרשת אמור) את הגוים שיכולים להקריב קרבנות, למה בפרשתנו מיעט אותם בהדגשתו "אדם כי יקריב מכם"? איזה תועלת יש במיעוט זה, אם למסקנה עתיד לרבותם?

והביאור בזה:

בפרשתנו נאמר כמה פעמים¹⁶ שהקרבנות הם "אשה ריח ניחוח לה", והיינו: "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"¹⁷. וענין זה ד"ריח ניחוח" אינו נפעל על ידי קרבנות הגויים, ולכן ממעט אותם הכתוב באומרו שענין זה - קרבן הפועל "נחת רוח" - הוא רק "מכם", מבני ישראל לבד;

אמנם בפרשת אמור מדבר הכתוב בעצם הקרבת הקרבן בפועל, ולענין זה מרבים גם את הגויים "שנודרים נדרים ונדבות כישראל", יכולים להביא קרבן בפועל, אף שאין בקרבנם ה"נחת רוח" לה' שהוא דוקא על ידי הקרבנות דישראל עם קרובו ("מכם"), ודו"ק.

(חלק יב - ויקרא א)

16. א, ט, א, יג, א, יז. ועוד.

17. פרש"י א, ט.



”דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אָדָם כִּי
יִקְרִיב מִכֶּם קֶרֶבֶן לַה' מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבְּקָר וּמִן
הַצֹּאן תִּקְרִיבוּ אֶת קֶרְבָּנְכֶם” (א, ב)

-רש"י-

אדם - למה נאמר; מה אדם הראשון לא
הקריב מן הגזל, שהכל היה שלו, אף אתם
לא תקריבו מן הגזל:

מקור פירוש רש"י הוא במדרשים - מדרש תנחומא¹⁸ ומדרש רבה¹⁹, אמנם כד
דייקת יש חילוק ביניהם:

במדרש תנחומא מדגיש את המיוחד באדם הראשון מצד ה”גברא”, וזה לשונו:
”כשתהא מקריב לפני תהא כאדם הראשון, שלא היה גוזל מאחרים שהוא היה יחידי
בעולם, כך אתה לא תהיה גוזל”;

אמנם במדרש רבה מדגיש את מעלת ה”חפצא” של הממון דאדם הראשון, וזה
לשונו: ”יהא קרבנך דומה לקרבנו של אדם הראשון, שהיה הכל ברשותו ולא הקריב
מן הגזילות ומן החמסים - אף אתה לא תקריב מן הגזילות ומן החמסים”.

18. פרשת צו פיסקא א.

19. ויק”פ ב, ז.

והיינו, שבתנחומא מבאר שלא היה לאדם הראשון ממי לגזול - כיון "שהוא היה יחידי בעולם", ואילו במדרש רבה מדגיש שלא היה לו מה לגזול - לפי "שהיה הכל ברשותו".

ובכן, מלשון רש"י מובן שנקט כלשון המדרש רבה - שהרי לא הזכיר כלל את זה שאדם "היה יחידי בעולם", ורק כתב שמצד החפצא "הכל היה שלו"; ויש לבאר הטעם והדיוק בזה, כדלקמן.

[ולמעשה, שהלשון במדרש רבה הוא "שהיה הכל ברשותו", ואילו רש"י אומר "הכל היה שלו". אמנם ראה פירוש רש"י על הש"ס²⁰ שהשווה בין שתי לשונות אלו, ומפרש: "דלא ברשותו הוא - אינו שלו". ואכמ"ל].

הקרבן הראשון של אדם הראשון

והנה, מפרשי המדרש מציינים לדברי הגמרא²¹, שמספרת על קרבנו של אדם הראשון: "יום שנברא בו אדם הראשון, כיון ששקעה עליו חמה, אמר: אוי לי שבשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי ויחזור עולם לתהו ובהו, וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים. היה יושב בתענית ובוכה כל הלילה וחווה בוכה כנגדו, כיון שעלה עמוד השחר אמר: מנהגו של עולם הוא; עמד והקריב שור".

אך לכאורה אין הדברים מתאימים²², כי בתנחומא אומר שאדם הראשון "היה יחידי בעולם" - ולפי דברי הגמרא הרי אדם הקריב את קרבנו רק למחרת היום, לאחר שכבר נבראה חוה וגם נולדו קין והבל והתאומות שלהן (שהיה זה באותו יום שבו נברא אדם הראשון²³), ולא היה עוד "יחידי בעולם".

20. פסחים ו, ב.

21. עבודה-זרה ח, א.

22. ראה יפה תואר השלם לויק"ר שם. ועוד.

23. ראה פרש"י בראשית ד, א. סנהדרין לה, ב.

ומשמע שלדעת התנחומא אדם הראשון הקריב קרבן (לא רק למחרת היום, כבגמרא, אלא) מיד כשנברא, עוד לפני בריאת חוה ובוודאי לפני לידת בניו ובנותיו; ומסתבר שקרבן זה בא כהודאה לה' על זה שנברא.

וזהו הרמז בתיבת "אדם" - שכמו שקרבנו של אדם הראשון היה בוודאי ללא חשש גזל, שהרי הקריבו מיד כשנברא כשהיה "יחידי" ממש ולא היה לו ממי לגזול, כך צריך כל מקריב קרבן להיזהר מכל חשש גזל.

עסק משפחתי

אמנם ב"פשוטו של מקרא" לא מצינו שהקריב אדם הראשון קרבן במשך ימי חייו, ובוודאי שלא מצינו שיקריב קרבן מיד כשנברא.

[היה מקום ללמוד, שמזה שקין והבל הקריבו קרבנות²⁴, יש להוכיח שראו אצל אביהם אדם הראשון שיקריב קרבן, וממנו למדו להקריב קרבנות²⁵;

אבל גם אם נאמר כן, הרי אין טעם "להעמיס" את קרבנו של אדם דוקא **באותה שעה קצרה** שבה היה "יחידי בעולם", ובפרט שבשעה קצרה זו - לפני שנבראה חוה - היה האדם עסוק בקריאת שמות "לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חיית השדה"²⁶, ויתירה מזו ש"בא אדם על כל בהמה וחייה"²⁷].

ובאמת כד דייקת בלשון רש"י כאן, לא כתב באופן חיובי, שאדם הראשון "הקריב שלא מן הגזל" - אלא נקט בסגנון שלילי, שאדם הראשון "לא הקריב מן הגזל". והיינו, שאין הכרח שאדם הראשון הקריב קרבן בפועל, ומה שלמדים ממנו הוא בענין ה"יכולת" - שלא היתה לו אפשרות להקריב מן הגזל.

24. בראשית ד, ג-ד.

25. ומה שלא סיפרה תורה שבכתב אודות קרבן זה - כי אין בו חידוש מיוחד, בשונה מקרבנם של קין והבל שהביא להשתלשלות המאורעות של הריגת הבל על ידי קין וההמשך מזה.

26. בראשית ב, כ.

27. רש"י שם ב, כג.

ומעתה מובן בפשיטות שרש"י לא נקט כלשון התנחומא, ש"הוא היה יחידי בעולם", שהרי כשאנו באים לדון (לא בקרבן מסויים שהקריב אדם בפועל, אלא) ביכולתו של אדם הראשון להביא קרבן מן הגזל - אי אפשר לומר ש"הוא היה יחידי בעולם", שהרי ברובם ככולם של ימי חייו היו עוד אנשים עמו!

והטעם שלא היתה לאדם הראשון אפשרות להקריב מן הגזל, מבאר רש"י - "שהכל היה שלו":

מיד כשנברא אדם נעשה הכל שלו, וגם אחר כך כשנבראה חוה ונולדו בנים ובנות - שוב לא פקע קניינו אלא נשאר "הכל שלו", ולכן לא היתה לו אפשרות להקריב מן הגזל במשך כל ימי חייו.

ואמנם, במשך הזמן היו לבני האדם דברים שנעשו ברשותם וקניינם, ומפורש בתורה שלקין והבל היה רכוש משלהם: פירות וצאן²⁸ - אבל היה זה כעין "בנים הסמוכים על שולחן אביהם".

וגם אם נאמר שאדם הראשון נתן לצאצאיו חלק במתנה גמורה, הרי כיון שהנתנה היתה בבחירתו ומרצונו הטוב, והם כולם בניו ובניו בניו וכו' - בוודאי לא היה גזול מחלקם.

"ומלכותו בכל משלה"

והנה, רש"י סתם ולא פירש: איך מלכתחילה זכה אדם הראשון בכל מה שיש בעולם עד ש"הכל שלו"?

ובספר "מחנה חיים"²⁹ חידש בזה, ש"דבר אשר אין שום אדם בעולם יוכל לטול חפץ זה, רק איש אחד - למשל, אם אחד אוסר כל נכסיו בהנאה לכל העולם חוץ מראובן,

28. בראשית ד, ג-ד.

29. סופר, ח"ב חושן משפט סימן מא.

ואחר כך הפקיר נכסיו, אז נראה פשוט שראובן לא צריך לעשות שום קנין, כי רק הוא לבדו בעולם שיוכל ליטול, וממילא - שלו הוא בלי קנין".

ולפי זה ביאר בעניננו, שבאותו זמן שהיה אדם הראשון לבדו בעולם (מיד לאחר בריאתו) נקנה לו הכל בלי כל פעולה מצידו, ו"לא היה צריך קנין", כיון שלא היה עוד אדם בעולם וממילא נקנה לו הכל³⁰.

אמנם נראה שאפשר לבאר דברי רש"י גם לולי חידוש זה ובדרך פשוטה יותר - שאדם הראשון קנה הכל בעולם בדרך של קנין כיבוש, וכמו מלך הכובש מדינה במלחמה שעל ידי עצם הכיבוש "קונה אותה עם כל הנהרות והערים שבה .. שכל הארץ כולה, עם הנהרות והיערים, היא ברשות המלך .. שכובש במלחמה"³¹;

ובעניננו, שכאשר נברא אדם הראשון יחידי, היה שולט על הכל ונכבש כל העולם תחתיו ונעשה שלו, והיה בדוגמת מלך הכובש מדינה שנכנסת תחת ממשלתו ונעשית שלו.

[ואין להקשות ממה שמצינו³² שמונים המלכים שמלכו מסוף העולם ועד סופו ולא הזכירו את אדם הראשון בכללם - כי מגדרי ה"מלך" הוא שמושל על אנשים זרים ונפרדים ממנו³³, ואילו אדם הראשון יכול היה לשלוט בצאצאיו ובני משפחתו דוקא].

ולענין שליטתו של האדם על הבהמות והחיות - שמהם מביאים הקרבנות - מצינו בפירוש ברש"י על הפסוק³⁴ "וייצר ה' אלקים .. כל חיית השדה ויבא אל האדם", ש"יצירה זו לשון רידוי וכיבוש, כמו 'כי תצור אל עיר', שכבשן תחת ידו של אדם", ודו"ק בכ"ז.

(חלק יב - ויקרא א)

30. עיי"ש בארוכה.

31. לשון שולחן ערוך אדמו"ר הזקן הלכות הפקר סעיף ג.

32. בפרקי דרבי אליעזר פי"א.

33. ד"אין מלך בלא עם", ראה שער היחוד והאמונה פרק ז. ובכ"מ.

34. בראשית ב, יט.

